

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
KISALTMALAR	9

GİRİŞ

I. MANZUM SÖZLÜKLER	11
I.1. Manzum Sözlüklerin Ortaya Çıkışı	11
I.2. Manzum Sözlüklerin Yazılış Amaçları	12
I.3. Manzum Sözlüklerin Tertip Özellikleri	13
I.4. Manzum Sözlüklerin Muhteva Özellikleri	15
I.5. Anadolu Sahasında Yazılan Manzum Sözlükler	16
I.6. Arapça-Türkçe Manzum Sözlükler	17
I.7. Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler	17
I.8. Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler	18

BİRİNCİ BÖLÜM

I. BAHÂÜDDİN-İ MAGALĀKARAVÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	21
I.1. Hayatı	21
I.2. Eserleri	22
II. U'ĀCÛBETÛ'L-GARÂYİB'İN İNCELEMESİ	23
II.1. Eserin Adı	23
II.2. Yazıldığı Tarihi	23
II.3. Yazılış Sebebi	24
II.4. Vezni	25
II.5. Beyit Sayısı	26
II.6. Takti Beyitleri	27
II.7. Tertip Şekli ve Bölümleri	27
II.8. Kelime Hazinesi	28

İKİNCİ BÖLÜM

U'ÇÜBETÜ'L-GARÂYİB'İN TENKİTLİ METNİ

I. TENKİTLİ METNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YOL	31
II. METİNDE KULLANILAN YAZMA NÜSHALARIN TAVSİFİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	32
III. ÇEVİRİYAZI SİSTEMİ (Transkripsiyon Alfabesi).....	37
IV. TENKİTLİ METİN (U'çübetü'l Garâyib).....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

I. Arapça-Farsça-Türkçe Dizin.....	99
II. Türkçe- Arapça Dizin.....	137
III. Farsça-Arapça-Dizin.....	162
IV. Arapça-Farsça-Türkçe Ortak Kelimeler Dizini.....	174

TÜRKÇE SÖZLÜK	177
----------------------------	-----

SONUÇ	185
--------------------	-----

KAYNAKLAR	187
------------------------	-----

TIPKIBASIM

(İstanbul Süleymaniye Ktp. Lala İsmail Efendi No: 640.).....	193
--	-----

ÖN SÖZ

Asıl gayesi bilginin akılda kalıcılığını sağlamak olan manzum sözlükler; dil öğretimini kolaylaştırmak ve yabancı bir dilin kelimelerini karşılıklarıyla birlikte ezberletmek gibi amaçlarla yazılmış olup aynı zamanda klasik dil öğretiminde ders kitabı olarak da kullanılmıştır. Şairin mukaddimede ifade ettiği gibi bu sözlükler; “*hacmi küçük, faydası çok, ezberi kolay, nazmı ummandan çıkarılmış inci dizileri gibi, sözleri âb-ı hayatla karışmış hoş sular gibî*” oldukça kıymetli birer hazinedir. Eğitim amacıyla yazılmış olan bu sözlükler aynı zamanda yazıldığı döneminin bu eğitim anlayışı hakkında da bize ipuçları vermektedir.

XI. yüzyıldan itibaren Arap dilleri tarafından manzum gramer yazımıyla başlayan manzum sözlük yazma geleneği, XIII. yüzyıldan itibaren Arapça-Farsça olarak Anadolu’da da yazılmaya başlanmıştır. Anadolu sahasında ilk manzum sözlüklerin Selçuklular ve Anadolu Beylikleri zamanında kaleme alındığı ve bu sözlüklerin Arapça-Farsça olarak tertip edildiği bilinmektedir. XV. yüzyıldan sonra ise Anadolu’da eğitim kurumlarında ve edebî çevrelerde Arapçanın yanında Farsçanın da öneminin artması ile Farsça-Türkçe ve Arapça üç dilli manzum sözlükler yazılmıştır.

Yaptığımız çalışma, Bahâüddîn İbni Abdurrahmân-ı Magalkaravî’nin 827/1424 tarihinde telif ettiği *U’cûbetü’l-Garâyib fî Nazmi’l-Cevâhiri’l-Acâyib* adlı Anadolu sahasında yazılmış üç dilli <Arapça-Farsça-Türkçe>ilk manzum sözlük olma özelliği gösteren eseri üzerinedir. Sahasında ilk olma niteliğinin yanında oldukça kıymetli kelime hazinesine sahip olan eser üzerine bu güne kadar bir çalışma yapılmamıştır.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmuştur.

Giriş başlığı altındamanzum sözlükler hakkında genel bilgi verilmiştir. Manzum sözlük yazma geleneğinin ne zaman ve nasıl başladığı, takip ettiği seyir ve Anadolu sahasına nasıl yansdığı üzerinde durulmuş; yazılış amaçları, tertip özellikleri, muhtevaları hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci Bölüm'de, üzerinde çalıştığımız eserin yazarı olan Bahâüddîn-i Magalkaravî'nin hayatı ve diğer eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Yazarın hayatı aktarılırken önce kendi eseri sonra diğer biyografik kaynaklar göz önünde bulundurulmuştur. Daha sonra, çalışmamıza konu olan *U'cûbetü'l-Garâyib* üzerinde durulmuş ve kısa bir incelemesi yapılmıştır. Bu incelemede eserin adı, yazılış tarihi, yazılış sebebi, vezni, beyit sayısı, tertip şekli ve bölümleri, ve kelime hazinesi hakkında bilgi verilmiştir.

6

İkinci Bölüm'de, *U'cûbetü'l-Garâyib*'in Türkiye kütüphanelerinde bulunan yazma nüshalarından dördüne dayanılarak tenkitli ve çevriyazılı (transkripsiyonlu) metni oluşturulmuştur. Metin oluşturulurken elimizde müellif hattı nüsha olmadığından herhangi bir nüsha esas alınmamıştır. Bölümün başında, tenkitli metnin kurulmasında izlenen yol hakkında bilgi verilmiş ve metnin kurulmasında göz önünde bulundurulan dörtnüshanın tavsifi ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Üçüncü Bölüm'de *U'cûbetü'l-Garâyib*'in üç dilli <Arapça-Farsça-Türkçe> bir sözlük olmasından dolayı ve bu üç dilde aranılan kelimelere kolaylıkla ulaşılabilmesi amacıyla her dilin kelimeleri başa gelecek şekilde üç ayrı dizini hazırlanmıştır. Dizin içerisindeki bütün kelimeler metinde geçtiği biçimiyle ve çevriyazılı olarak verilmiş, kelimelerin geçtiği kıt'a ve beyit numaraları eklenmiştir.

Dizinlerden sonra eserin okuyucu tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmak, alanla ilgili araştırma yapanlara eserin yazıldığı döneme ait dil malzemesi sunmak vb. amaçlarla; Türkçe arkaik kelimeleri (günümüz Türkçesine göre), bu günkü im-

lasında farklılık gösteren Türkçe kelimeleri ve köken olarak Türkçe olmasa da Türkçeye mal olmuş kelimeleri ihtiva eden bir "Türkçe Sözlük" hazırlanmıştır.

Çalışmanın sonunda elde edilen bilgiler "Sonuç" bölümünde değerlendirilmiştir. Çalışmayı hazırlarken yararlandığımız eserler "Kaynaklar" bölümünde verilmiştir.

Çalışmanın sonuna,metnin kontrolünü sağlamak, amacıyla *U'cûbetü'l-Garâyib*in diğerler nüshalara göre daha okunaklı ve düzenli olan "L" nüshasının tıpkıbasımı eklenmiştir.

Bu çalışmada emeği geçen kadim dostum Dr. Ali Cin'e, özellikle Arapça kelimelerin okunması ve anlamlandırılması konusunda yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. M. Faruk Toprak'a şükranlarımı sunuyorum. Bütün gayretlerimize rağmen eksik ve hatalarımızın olacağı muhakkaktır. Her türlü eleştiriye açık olduğumuzu belirterek, giderilmesi konusunda yardımcı olacaklara şimdiden teşekkür ediyorum.

Dr. Mustafa Arslan
Ankara 2013